

Куницька-Іляш Марта Василівна,
кандидат економічних наук, доцент,
доцент кафедри економіки підприємства,
інновацій та дорадництва в АПК Львівського
національного університету ветеринарної
медицини та біотехнологій імені С. З. Гжицького

Kunyska-Ilyash Marta,
PhD in Economics, Associate Professor,
Stepan Gzytskyi National University of
Veterinary Medicine and Biotechnologies of Lviv,
<https://orcid.org/0000-0003-2559-1065>

**ОСОБЛИВОСТІ ФОРМУВАННЯ ФІНАНСОВО-ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ СФЕРИ ЖИТЛОВО-
КОМУНАЛЬНОГО ГОСПОДАРСТВА УКРАЇНИ**
**FORMATION FEATURES OF FINANCIAL AND ECONOMIC SECURITY OF HOUSING AND
COMMUNAL SECTOR OF UKRAINE**

Куницька-Іляш М. В. Особливості формування
фінансово-економічної безпеки сфери житлово-
комунального господарства України.
*Український журнал прикладної економіки та
техніки*. 2022. Том 7. № 3. С. 228 – 232.

Kunyska-Ilyash M. Formation features of
financial and economic security of housing and
communal sector of Ukraine. *Ukrainian Journal
of Applied Economics and Technology*.
2022. Volume 7. № 3, pp. 228 – 232.

У дослідженні наголошено на актуальності визначення так званих пріоритетно-забезпечувальних галузей національної економіки. Йдеться про сфери, де формується ключове ресурсне забезпечення функціонування й розвитку економіки, а також які створюють необхідне середовище для перебігу процесів ділової активності. Це торгівля і внутрішній ринок, сектори освіти, науки, інновацій, інноваційно-технологічної діяльності, інформаційно-комунікаційний сектор та ін. Охарактеризовано індекси та обсяги оптового й роздрібного товарообороту в Україні. Узагальнено дані про показники розвитку електронної комерції в Україні. Висвітлено головні параметри функціонування та розвитку вітчизняного ІТ-сектора. Наголошено на місткості та кадровому потенціалі ІТ-сектора економіки України. Наведено результати компаративного аналізування обсягів інвестицій у знання та інноваційний розвиток України. Зроблено висновки відносно обсягів та структури витрат вітчизняних підприємств на інновації, дослідження та розробки. Проаналізовано результативність інноваційної діяльності в Україні. Зроблено висновки в контексті передумов забезпечення фінансово-економічної безпеки пріоритетно-забезпечувальних галузей національної економіки України.
Ключові слова: пріоритетні та забезпечувальні галузі; фінансово-економічна безпека; національне господарство; структурно-функціональний аналіз; пріоритети зміцнення безпеки.

The purpose of the study is to form conclusions regarding the prerequisites for ensuring the financial and economic security of the housing and communal sectors of the national economy of Ukraine. The research considers the relevance of defining the so-called housing and communal sectors of the national economy. These are areas where the key resource support for the functioning and development of the economy is formed, which create the necessary environment for the course of business activity processes. These are trade and the domestic market, the education and science sectors, innovations, innovative technological activities, information, and communication sector, etc. The indices and volumes of wholesale and retail turnover in Ukraine are characterized. Data on indicators of the development of e-commerce in Ukraine are summarized. The main parameters of the functioning and development of the domestic IT sector are highlighted. Emphasis is put on the capacity and personnel potential of the IT sector of Ukraine's economy. The results of a comparative analysis of investments in knowledge and innovative development of Ukraine are given. Conclusions were made regarding the volume and structure of domestic enterprises' expenditures on innovation, research, and development. The effectiveness of innovative activity of industrial enterprises in Ukraine is analyzed. Conclusions are made in the context of prerequisites for ensuring financial and economic security of the housing and communal sectors of the national economy of Ukraine. The applied value of the research results is in the determination of problem areas, aspects, and obstacles of ensuring financial and economic security of priority (in view of the areas where the key resource support for the functioning and development of the economy is formed, which create the necessary environment for the course of processes) of the national economy of Ukraine. The scientific novelty of the research lies in the development of the methodology for analyzing the prerequisites for ensuring the financial and economic security of the housing and communal sectors of the national economy.

Keywords: housing and communal sector; financial and economic security; national economy; structural and functional analysis; security strengthening priorities.

Вступ

Урбанізаційні процеси, масштабування чисельності населення у міських поселеннях, депопуляція сільських територій через зростання обсягів міграції, глобальні зміни клімату, послаблення енергетичної безпеки, а також стрімкий розвиток цифрової економіки створюють як виклики, так і нові можливості для розвитку сфери житлово-комунального господарства

України. Темпи розвитку житлово-комунального господарства як пріоритетно-забезпечуючої галузі національної економіки, яка визначається високою соціальною вагомістю, поєднанням невиробничих і виробничих функцій, які тісно пов'язані з наданням послуг і виготовленням продукції. Однак, сучасний стан житлово-комунального господарства України є індикатором неякісних реформ у країні, інноваційно-технологічного регресу чи невирішених соціально-економічних проблем національного господарства.

Різні аспекти аналізування проблематики фінансово-економічної безпеки на галузевому-секторальному рівні управління економікою значною мірою досліджені у численних публікаціях С. Васильчак, А. Веселовського [2, с. 98-105], О. Мороз, Н. Карачини [10, с. 15-18], В. Пастухова [11, с. 94-98], О. Шнипко [14, с. 24-32]. Більш деталізовано в частині пріоритетних, але водночас забезпечуючих розвиток базових видів економічної діяльності проблематика формування й зміцнення фінансово-економічної безпеки галузі викладена у публікаціях М. Бендикова [1, с. 15-19], О. Собкевич [12, с. 144-152], Т. Васильціва, Р. Лупака, М. Куницької-Ляш, А. Дідич [15, с. 8-15; 8, с. 248-252] та ін.

Особливості та специфіку як в частині аналізування і дослідження, так і забезпечення фінансово-економічної безпеки у галузях будівництва, житлово-комунального господарства, інших сферах життєзабезпечення напрацьовано за результатами досліджень О. Ярошка [4, с. 132-136], К. Горячевої [5, с. 65-67], Н. Фокіна, В. Бокія [13, с. 111-114] та інших дослідників, де розкрито співвідношення фінансово-економічної та інших складових безпеки розвитку галузей і секторів національної економіки.

Значною методично-прикладною основою аналізування фінансово-економічної безпеки є й публікації Т. Зубка [6, с. 81-88], В. Куцик [7, с. 244-249], В. Лук'янової [9, с. 35-39] та інших дослідників.

Разом з тим, лише практичний аналіз дозволяє стверджувати, наскільки ефективною була державна політика забезпечення фінансово-економічної безпеки пріоритетних галузей національної економіки, у т. ч. житлово-комунального сектора.

Визначення мети та цілей дослідження

Метою дослідження є аналізування специфіки розвитку та формування фінансово-економічної безпеки сфери житлово-комунального господарства України задля ідентифікації рішень відносно політики подальшого зміцнення її фінансово-економічної безпеки.

Виклад основного матеріалу

У сучасних умовах сфера житлово-комунального господарства спрямована на створення безпечних і комфортних умов життєдіяльності населення, забезпечення високих стандартів життя та як один зі складників національного багатства країни має пріоритетну роль для забезпечення стійкості розвитку національної економіки і водночас поступу економіки добробуту. Так, за 2005-2020 рр. житловий фонд України зменшився на 31,6 млн м² (з 1046,4 млн м² у 2005 р. до 1014,8 млн м² у 2020 р.), кількість квартир – на 9% (з 19,1 млн од. у 2005 р. до 17,4 млн од. у 2020 р.) (рис. 1).

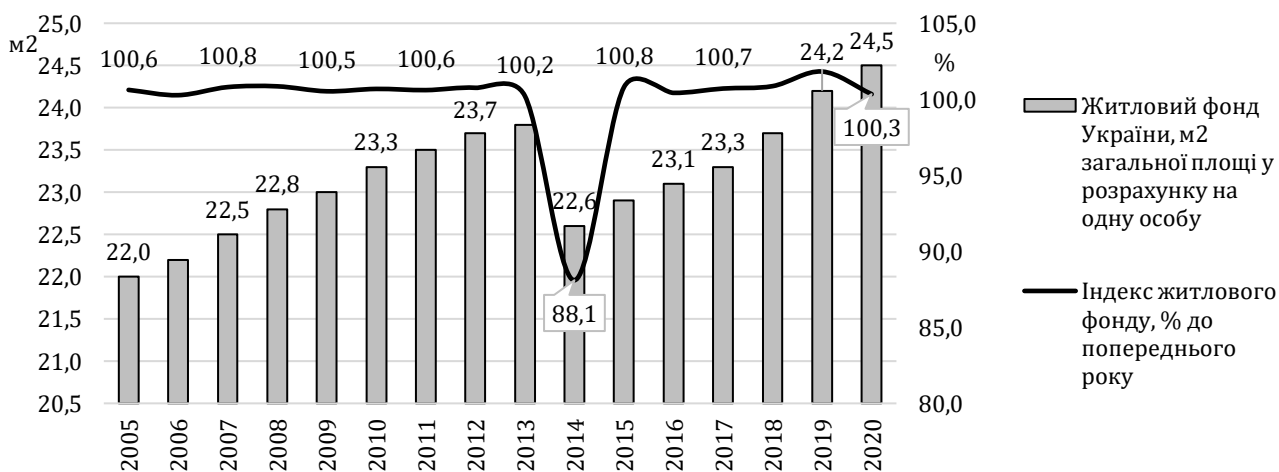

Рис. 1. Житловий фонд України, 2005-2020 рр.

Джерело: побудовано на основі даних [17]

Однак, показник житлового фонду у розрахунку на одну особу збільшився на 2,5 м². За досліджуваний період індекс житлового фонду мав висхідну динаміку, крім 2014 р., коли спостерігалось скорочення на 12,0 в.п., що детерміновано наслідками анексії АР Крим та втрати значної території Луганської і Донецької областей. Середньорічний приріст житлового фонду України становив 0,7% (крім 2014 р.). Повільні тенденції розвитку, низька ефективність реформ житлово-комунального господарства негативно позначається на інвестиційній (низький рівень інвестиційної привабливості, мінімальна частка прямих іноземних інвестицій), кредитній (збільшення оборотності дебіторської та кредиторської заборгованості, зменшення рівня ліквідності та платоспроможності суб'єктів господарювання, збільшення обсягів заборгованості за банківськими та корпоративними кредитами) та боргової (збільшення частки боргових зобов'язань у реалізованій продукції та частки прострочених боргових зобов'язань, зменшення рівня фінансової стійкості) складових фінансово-економічної безпеки галузі.

За даними Державної служби статистики України, у 2018 р. 3,2 млн м² житла було ветхим або визнано аварійним, що потребує модернізації та реконструкції. Існуючий механізм комплексної реконструкції кварталів застарілого житлового фонду, визначений нормами Закону України «Про комплексну реконструкцію кварталів (мікрорайонів) застарілого житлового фонду», не реалізується через складну процедуру прийняття рішення щодо відселення мешканців такого житла та відсутність фінансування програм реконструкції житлового фонду з державного і місцевого бюджетів.

Житлово-комунальна сфера України знаходиться на етапі реформування. Зазначимо, що станом на 1 січня 2021 р. в Україні зареєстровано понад 32 тис. об'єднань співвласників багатоквартирних будинків; 70,1 тис. будинків здійснили перехід до надання послуги з управління багатоквартирним будинком (управителя обрано співвласниками самостійно або призначено за результатами конкурсу органом місцевого самоврядування). Ключовими бар'єрами розвитку інституту ефективного власника є технологічна відсталість сфери управління житлом і складні процедури прийняття рішень співвласниками. Зокрема, це прозорість інформації (наявність у Державному реєстрі прав на нерухоме майно інформації про права власності на об'єкти нерухомого майна), відсутність електронних сервісів для процедури ухвалення рішень і управління багатоквартирним будинком.

Розвиток сфери житлово-комунального господарства України не демонструє високих результатів і ефективності застосування прогресивного людиноцентричного підходу, який популярний у країнах ЄС, і декларує першочергове задоволення потреб мешканців і забезпечення високої якості послуг. Так, цей сектор характеризується низьким рівнем довіри суб'єктів відносин один до одного, що викликано передусім ускладненою комунікацією між ними. Значною проблемою його розвитку є і низький рівень цифровізації, відсутність стандартизованих та уніфікованих систем комунікацій і управління, а також обмеженість функціональних повноважень підприємств, що відповідно впливає на якість наданих послуг і задоволення потреб споживачів.

Ринки теплової енергії, централізованого водопостачання та централізованого водовідведення характеризується значними обсягами заборгованості як споживачів перед виконавцями таких послуг, так і самих підприємств теплопостачання, питного водопостачання та централізованого водовідведення перед постачальниками енергоносіїв, що додатково обтяжується штрафними санкціями. Так, у 2021 р. дебіторська заборгованість підприємств житлово-комунального господарства України становило 36,3 млрд грн, а найбільшим боржником було населення. За даними Державної служби статистики України, станом на грудень 2021 р. заборгованість населення за житлово-комунальні послуги становило 6 млрд грн (рис. 2), з яких 2 млрд грн – за спожиті послуги з теплопостачання, постачання гарячої води, централізованого водопостачання, централізованого водовідведення.

Кредиторська заборгованість підприємств житлово-комунального господарства у 2021 р. становила 70,5 млрд грн, з яких 73% – за спожиті енергоносії. Так, наявна тарифна політика не здатна забезпечити необхідну норму прибутку для належного функціонування, розвитку та фінансової стійкості житлово-комунального господарства України, водночас, тарифи на послуги підприємств галузі були надвисокими для значної частини населення. Таким чином, низхідна динаміка розвитку житлово-комунального господарства України визначає звужені можливості щодо оновлення матеріально-технічної бази, фінансування поточних

потреб, сплати податків і зборів до бюджету тощо. Наслідком такої ситуації є послаблення фінансово-економічної безпеки галузі через погіршення таких її складників, як боргової, грошової, інвестиційної, кредитної і страхової, а відтак, зростання ризику посилення соціальної напруги у суспільстві.

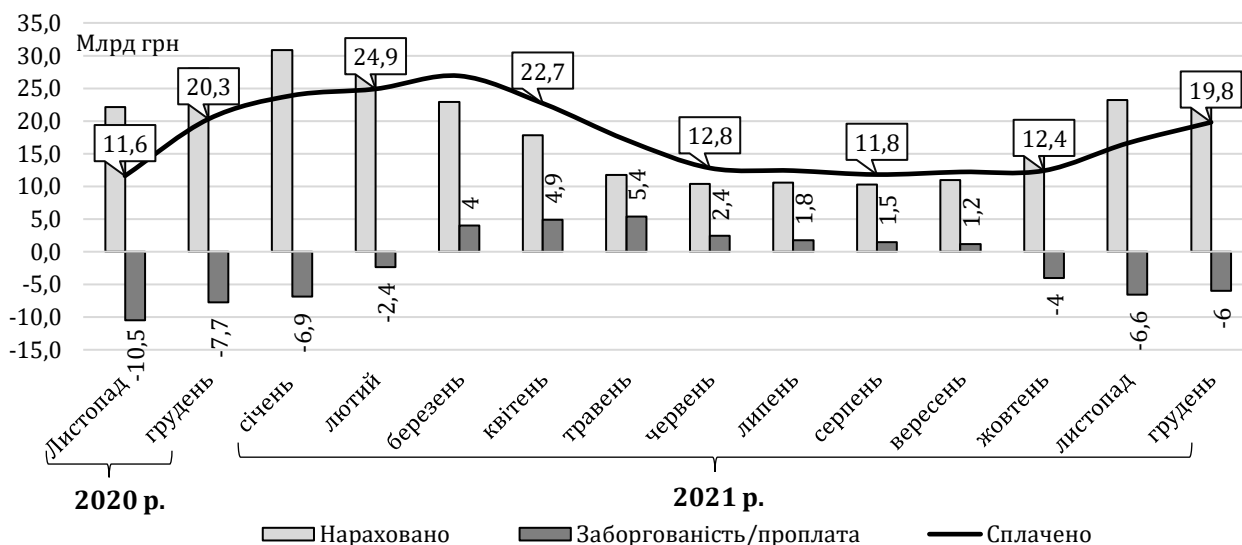

Рис. 2. Обсяги дебіторської заборгованості підприємств житлово-комунального господарства України, листопад 2020 р. – грудень 2021 р.

Примітка: дані наведено без урахування тимчасово окупованої території АР Крим і частини тимчасово окупованих територій у Донецькій та Луганській областях.

Джерело: побудовано на основі даних [18]

Ключовим завданням державної політики забезпечення фінансово-економічної стійкості галузі та її розвитку є перехід житлово-комунальних підприємств на використання енерго-ефективних технологій та енергії з відновлювальних/альтернативних джерел, нівелювання значення реалізації якого робить сферу житлово-комунальних послуг інвестиційно непривабливою на теперішній час. Низький рівень інвестицій і зацікавленість інвесторів лише поглиблює проблеми модернізації інфраструктури та фінансового стану підприємств галузі.

Висновки та перспективи подальших розвідок

Сфера житлово-комунального господарства як один зі складників національного багатства країни має пріоритетну роль для забезпечення безпеки та розвитку національного господарства загалом. Встановлено, що житловий фонд України за 2005-2020 рр. зменшився на 3,6%. Житлово-комунальна сфера України знаходиться на етапі реформування, а її розвиток не демонструє високих результатів і ефективності проведених структурних реформ. Виявлено, що основними чинниками-дестимуляторами розвитку галузі, а відтак, послаблення її фінансово-економічної безпеки, є низький рівень цифровізації, відсутність стандартизованих та уніфікованих систем комунікацій і управління; звужені можливості щодо оновлення матеріально-технічної бази, фінансування поточних потреб, сплати податків і зборів до бюджету; низький рівень інвестицій і зацікавленість інвесторів; поглиблення проблем модернізації інфраструктури та фінансового стану підприємств галузі.

Подальші наукові дослідження у цьому напрямі стосуються удосконалення методики проведення інтегрального аналізу рівня фінансово-економічної безпеки пріоритетних галузей національної економіки.

Список літератури

1. Бендигов М. Экономическая безопасность промышленного предприятия (организационно-методический аспект). *Консультант директора*. 2000. № 2. С. 15-19.
2. Васильчак С. В., Веселовський А. І. Економічна безпека підприємства та її складова в сучасних умовах. *Науковий вісник НЛТУ України*. 2010. Вип. 20.15. С. 98-105.
3. Васильців Т. Г., Уразалієв Р. М. Узагальнення концептуальних основ економічної безпеки підприємства. *Науковий вісник НЛТУ України*. 2011. Вип. 21.2. С. 153-158.
4. Васильців Т. Г., Ярошко О. Р. Фінансова безпека підприємства: місце в системі економічної безпеки та

- пріоритети посилення на посткризовому етапі розвитку економіки. *Науковий вісник НЛТУ України*. 2011. Вип. 21.2. С. 132-136.
5. Горячева К. Фінансова безпека підприємства. Сутність та місце в системі економічної безпеки. *Економіст*. 2003. № 8. С. 65-67.
 6. Зубко Т. Л. Оцінка рівня економічної безпеки підприємства галузі зв'язку. *Економіка. Менеджмент. Бізнес*. 2016. Вип. 3. С. 81-88.
 7. Куцик В. І., Лупак Р. Л. Моделювання конкурентних позицій підприємств реального сектора економіки на внутрішньому ринку. *Бізнес Інформ*. 2017. № 12 (479). С. 244-249.
 8. Лупак Р. Л., Дідич А. М. Економічні основи забезпечення конкурентоспроможності підприємства в умовах ринкових відносин. *Науковий вісник НЛТУ України*. 2010. Вип. 20.6. С. 248-252.
 9. Лук'янова В. В. Оцінка ефективності підприємства і підприємництва. *Вісник ДонНУЕТ*. 2005. № 4 (28). С. 35-39.
 10. Мороз О. В., Карачина Н. П., Шиян А. А. Концепція економічної безпеки сучасного підприємства: монографія. Вінниця: ВНТУ, 2011. 241 с.
 11. Пастухова В. В. Стратегічне управління підприємством: філософія, політика, ефективність: монографія. Київ: КНТЕУ, 2002. 302 с.
 12. Собкевич О. В. Зміцнення економічної безпеки держави на засадах відбудови інноваційного потенціалу індустриального комплексу сходу України. *Регіональна економіка*. 2015. Вип. 2. С. 144-152.
 13. Фокіна Н. П., Бокій В. І. Економічна безпека підприємства – найважливіша складова фінансової стійкості. *Актуальні проблеми економіки*. 2003. № 8 (26). С. 111-114.
 14. Шнипко О. С. Економічна безпека ієрархічних багаторівневих систем: регіональний аспект: монографія. Київ, 2006. 288 с.
 15. Vasylytsiv T. G., Lupak R. L., Kuniyska-Iliash M. V. Strategic approaches to the effective use of intangible assets as a condition for strengthening the competitiveness of enterprise. *Науковий вісник Полісся*. 2018. № 2 (14). С. 8-15.
 16. Лупак Р. Л. Економічне обґрунтування стратегічного управління конкурентоспроможністю підприємства. *Бізнес Інформ*. 2013. № 4. С. 320-325.
 17. Житловий фонд України (1995-2020). Державна служба статистики України. URL: <https://ukrstat.gov.ua>.
 18. Заборгованість населення з оплати житлово-комунальних послуг, 2020-2021. Державна служба статистики України. URL: <https://ukrstat.gov.ua>.

References

1. Bendikov, M. (2000). «Economic security of an industrial enterprise (organizational and methodological aspect)». *Konsul'tant dyrektora*. no. 2, pp. 15-19.
2. Vasylytsiv, T. G., Veselovkyi A. I. (2010). «Economic security of business and its warehouses in today's minds». *Naukovyj visnyk NLTU Ukrainy*. Vol. 20.15, pp. 98-105.
3. Vasylytsiv, T. G., Urzaliyev, R. M. (2011). «Generalization of enterprise economic security conceptual basis». *Naukovyj visnyk NLTU Ukrainy*. Vol. 21.2, pp. 153-158.
4. Vasylytsiv, T. G., Yaroshko O. R. (2011). «Financial safety of enterprise: place in the system of economic security and priorities of strengthening on the post-crisis stag of development of economy». *Naukovyj visnyk NLTU Ukrainy*. Vol. 21.2, pp. 132-136.
5. Gorjacheva, K. (2003). «Financial security of the enterprise. The essence and place in the system of economic security». *Ekonomist*. Vol. 8, pp. 65-67.
6. Zubko, T. L. (2016). «Assessment of the level of economic security of the communications company». *Ekonomika. Menedzhment. Biznes*. Vol. 3, pp. 81-88.
7. Kutsyk, V. I., Lupak, R. L. (2017). «Modeling of competitive positions of enterprises of the real sector of the economy in the domestic market». *Biznes Inform*. no 12 (479), pp. 244-249.
8. Lupak, R. L., Didych, A. M. (2010). «Economic bases of providing of competitiveness of enterprise in the conditions of market relations». *Naukovyj visnyk NLTU Ukrainy*. Vol. 20.6, pp. 248-252.
9. Lukyanova, V. V. (2005). «Evaluation of the effectiveness of the enterprise and entrepreneurship». *Visnyk DonNUET*. Vol. 4 (28), pp. 35-39.
10. Moroz, O. V., Karachyna, N. P., Shuyan, A. A. (2011). *Kontseptsia ekonomichnoi bezpeky suchasnoho pidpriemstva*. [The concept of economic security of a modern enterprise]. Vinnitsa. Ukraine.
11. Pastukhova, V. V. (2002). *Stratehichne upravlinnia pidpriemstvom: filosofii, polityka, efektyvnist'*. [Strategic management of the enterprise: philosophy, policy, efficiency]. Kyiv. Ukraine.
12. Sobkevych, O. V. (2015). «Strengthening the economic security of the state based on rebuilding the innovation potential of the industrial complex of eastern Ukraine». *Rehional'na ekonomika*. Vol. 2, pp. 144-152.
13. Fokina, N. P., Bokij, V. I. (2003). Economic security of the enterprise – an essential component of financial stability. *Aktual'ni problemy ekonomiky*. Vol. 8 (26), pp. 98-110.
14. Shnipko, O. S. (2006). *Ekonomichna bezpeka ierarhichnykh bahatorivnykh system: rehional'nyj aspekt*. [Economics of security of the archival bagatorial systems]. Kyiv. Ukraine.
15. Vasylytsiv, T. G., Lupak, R. L., Kuniyska-Iliash, M. V. (2018). «Strategic approaches to the effective use of intangible assets as a condition for strengthening the competitiveness of enterprise». *Naukovyj visnyk Polissia*. № 2 (14), pp. 8-15.
16. Lupak, R.L. (2013). «Economic justification of strategic management of enterprise competitiveness». *Business Inform*. no. 4, pp. 320-325.
17. Housing fund of Ukraine (1995-2020). State Statistics Service of Ukraine. Available at: <https://ukrstat.gov.ua>.
18. Indebtedness of the population for payment of housing and communal services, 2020-2021. State Statistics Service of Ukraine. Available at: <https://ukrstat.gov.ua>.

Стаття надійшла до редакції 08.10.2022 р.